

dr Julita Zawadzka

Autorka jest adiunktem w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (ORCID: 0000-0002-9255-7468).

Charakter prawny nabycia przez Skarb Państwa mienia podmiotów wykreślonych i uznanych za wykreślone z Krajowego Rejestru Sądowego

Słowa kluczowe: Krajowy Rejestr Sądowy, wykreślenie podmiotu z KRS, sukcesja, majątek polikwidacyjny

Przepisy ustawy z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym¹ oraz ustawy z 20.08.1997 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym² przewidują nabycie przez Skarb Państwa z mocy prawa mienia podmiotów wykreślonych z Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) oraz uznanych za wykreślone z KRS z dniem 1.01.2016 r. Regulacjom tym towarzyszą przepisy o odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania podmiotów wykreślonych i uznanych za wykreślone z KRS. Praktyka stosowania tych przepisów przez organy administracyjne i sądy (powszechne oraz administracyjne) ujawniła poważne wątpliwości dotyczące wielu kwestii, poczynając od samego charakteru nabycia tego mienia przez Skarb Państwa (czy jest to nabycie pierwotne, czy pochodne, czy jest to sukcesja uniwersalna, czy szereg sukcesji singularnych), a skończywszy na zasadach i zakresie odpowiedzialności za zobowiązania nieistniejących podmiotów prawa oraz sposobie dochodzenia tej odpowiedzialności. Zagadnienia te mogą się wydawać czysto teoretyczne, ale w zależności od stanowiska zajętego w tych kwestiach organy stosujące prawo dochodzą do całkowicie odmiennych rozwiązań problemów już bardzo praktycznych. Dlatego uzasadnione jest podjęcie próby wyjaśnienia charakteru nabycia przez Skarb Państwa mienia pozostałego po podmiotach wykreślonych oraz uznanych za wykreślone z KRS.

I. Uwagi wprowadzające

Po utworzeniu 1.01.2001 r. Krajowego Rejestru Sądowego wiele podmiotów, które były wpisane do rejestru sądowego na podstawie przepisów obowiązujących do dnia wejścia w życie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, pozostawało niezarejestrowanych w KRS, ponieważ uprawnione osoby nie złożyły wniosków o przerejestrowanie tych podmiotów do nowo utworzonego KRS. Funkcjonowanie takich podmiotów stanowiło poważne zagrożenie dla pewności obrotu prawnego, dlatego ustawodawca wyznaczył termin, w którym osoby uprawnione do reprezentacji podmiotów nieprzerejestrowanych do KRS miały złożyć wnioski o dokonanie takiej rejestracji, z zagrożeniem, że po bezskutecznym upływie tego terminu podmioty niezarejestrowane w KRS zostaną uznane za wykreślone z rejestru (zob. art. 9 ust. 2a p.w.u.KRS.). Termin ten był kilkakrotnie zmieniany w drodze kolejnych nowelizacji ustawy

– Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym; ostatecznie został wyznaczony na 31.12.2015 r., a podmioty, które do tego dnia nie złożyły wniosku o wpis do KRS, zostały uznane za wykreślone z rejestru z dniem 1.01.2016 r. (zob. art. 9 p.w.u.KRS w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy z 28.11.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw³).

Problem mienia pozostałego po podmiotach uznanych za wykreślone z KRS został rozwiązany przez ustawodawcę w ten sposób, że z dniem, od którego dany podmiot uznawany był za wykreślony z KRS, Skarb Państwa nabywał nieodpłatnie z mocy prawa mienie tych podmiotów (art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS).

Nabycie przez Skarb Państwa w tym trybie własności nieruchomości albo użytkowania wieczystego stwierdzał w drodze decyzji starosta właściwy ze względu na miejsce

1 Dz.U. z 2021 r. poz. 112 – dalej u.KRS.

2 Dz.U. Nr 121, poz. 770 ze zm. – dalej p.w.u.KRS.

3 Dz.U. poz. 1924 – dalej u.zm.u.KRS. albo nowelizacja z 28.11.2014 r.

położenia nieruchomości (art. 9 ust. 2i p.w.u.KRS). Nie został przewidziany tryb stwierdzenia nabycia przez Skarb Państwa innych składników mienia pozostającego po podmiotach uznanych za wykreślone z KRS.

Tą samą nowelizacją z 28.11.2014 r. został wprowadzony także art. 25e ust. 1 u.KRS, który wszedł w życie 1.01.2015 r. (zob. art. 1 pkt 2 oraz art. 6 u.zm.u.KRS), chociaż cel wprowadzenia tego przepisu był nieco odmienny niż w przypadku art. 9 p.w.u.KRS. Ta regulacja była z kolei odpowiedzią ustawodawcy na pojawiające się w praktyce problemy dotyczące statusu prawnego mienia pozostawionego po podmiotach, które zostały wykreślone z KRS, nazywanego często „mieniem polikwidacyjnym”, chociaż zarówno wspomniane trudności praktyczne, jak i art. 25e u.KRS, mający stanowić remedium na te problemy, odnoszą się do wszystkich przypadków wykreślenia podmiotu z KRS, bez względu na przyczynę wykreślenia oraz tryb, w jakim do niego doszło. Również w odniesieniu do tego mienia ustawodawca postanowił, że Skarb Państwa nabywa je nieodpłatnie z mocy prawa z dniem wykreślenia podmiotu z KRS, o ile przed tym dniem nie rozporządził tym mieniem właściwy organ wykreślonego podmiotu (art. 25e ust. 1 u.KRS).

2. Pierwotny czy pochodny charakter nabycia mienia przez Skarb Państwa?

Problemem, który ujawnił się na tle art. 9 ust. 2a–2j p.w.u.KRS oraz art. 25e u.KRS, jest charakter nabycia przez Skarb Państwa mienia pozostawionego po podmiotach wykreślonych z KRS (uznanych za wykreślone z KRS). Z analizy dotychczasowego orzecznictwa sądowego i wypowiedzi doktryny wynika, że nabycie to bywa określane jako nabycie pierwotne⁴ albo jako przykład sukcesji uniwersalnej⁵. Nie wymaga szerszego komentarza stwierdzenie, że oba te stanowiska pozostają wobec siebie w jawnej sprzeczności. Sukcesja uniwersalna jest przypadkiem pochodnego nabycia prawa podmiotowego, które przeciwstawia się nabyciu pierwotnemu, a podział na pierwotne i pochodne nabycie prawa podmiotowego jest podziałem dychotomicznym⁶. Kwalifikacja charakteru nabycia mienia przez Skarb Państwa jako pierwotnego albo pochodnego ma zaś bardzo istotne konsekwencje.

4 Tak WSA w Poznaniu w wyroku z 23.10.2019 r., IV SA/Po 416/19, LEX nr 2738861. Tak też podnosiła jedna ze stron w sprawie, w której zapadł wyrok WSA w Lublinie z 6.06.2018 r., II SA/Lu 114/18, LEX nr 2604386.

5 T. Szczurowski [w:] *Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2021, art. 25e u.KRS, nb 15.

6 Zob. szerzej np. A. Szpunar, *O pierwotnym i pochodnym nabyciu prawa podmiotowego*, „Rejent” 1999/8, s. 111 i n.; M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 858 i n.; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2018, s. 170–171. Tezę o dychotomicznym podziale sposobów nabycia prawa na pierwotne i pochodne odrzucał J. Wasilkowski, przyjmując, że poza nabyciem pierwotnym i pochodnym jest jeszcze szczególny rodzaj nabycia praw podmiotowych *ex fide bona* (J. Wasilkowski, *Prawo własności w PRL. Zarys wykładu*, Warszawa 1969, s. 186), jednak stanowisko to trafnie jest obecnie odrzucane (por. np. A. Szpunar, *O pierwotnym...*, s. 112).

Są one najbardziej widoczne przy rozstrzygnięciu o losach praw obciążających mienie nabywane przez Skarb Państwa. Opieranie się na stanowisku, że nabycie to ma charakter pierwotny, prowadzi do wniosku, że Skarb Państwa nabywa mienie bez obciążeń⁷, co może być rozwiązaniem krzywdzącym dla uprawnionych, których prawa obciążały mienie pozostawione po podmiotach wykreślonych lub uznanych za wykreślone z KRS.

Od dawna trudności sprawiało ustalenie właściwego *criterium divisionis* odróżniającego nabycie pierwotne od pochodnego⁸. Zgodzić należy się z poglądem, zgodnie z którym najwłaściwszym określeniem dla nabycia pochodnego jest „stwierdzenie, że chodzi o nabycie prawa «od innej osoby»”, a także że o nabyciu pochodnym przesądza „wywodzenie nabytego prawa od innej osoby oraz z prawa innej osoby”⁹. Istoty nabycia pochodnego nie stanowi natomiast wymaganie istnienia określonego prawa u poprzednika prawnego, chociaż istnienie prawa u poprzednika prawnego jest (co do zasady¹⁰) warunkiem skuteczności nabycia¹¹. Jeśli nabywca prawa nie nabywa go „od innej osoby” i nie wywodzi swojego prawa od innej osoby, to mamy do czynienia z nabyciem pierwotnym.

Mając na uwadze powyższe, należy przyjąć, że nabycie mienia przez Skarb Państwa na podstawie przepisów art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25e ust. 1 u.KRS powinno być kwalifikowane jako nabycie pochodne¹². W obu tych regulacjach chodzi bowiem o nabycie prawa od innej osoby. Okoliczność, że nabycie to następuje z mocy prawa, nie zaś na podstawie czynności prawnej, nie jest przeszkodą do przyjęcia, że mamy do czynienia z nabyciem pochodnym¹³.

Przesłanką wyróżniającą nabycie pochodne nie jest bowiem podstawa prawna nabycia, czy też rodzaj zdarzenia cywilnoprawnego skutkującego nabyciem prawa, ale właśnie wspomniane wcześniej wywodzenie prawa od innej osoby. Nabycie spadku przez spadkobiercę również następuje z mocy samego prawa (art. 925 k.c.), a mimo to nikt nie kwestionuje pochodnego charakteru nabycia praw w drodze dziedziczenia. W przypadkach uregulowanych w art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25e ust. 1 u.KRS Skarb Państwa wywodzi natomiast swoje prawa od innej osoby (podmiotu wykreślonego z KRS

7 Do takiej konkluzji doszedł WSA w Poznaniu w wyroku z 23.10.2019 r., IV SA/Po 416/19: „Organy słusznie wskazały, że nabycie prawa własności opisanej [...] nieruchomości przez Skarb Państwa na podstawie art. 9 ust. 2b ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. Przepisy wprowadzające [...] ma charakter nabycia pierwotnego, co oznacza, że następuje bez obciążeń – poza przypadkami szczególnie opisanymi w art. 9 ust. 2b, 2c, 2d, 2e i 2f tej ustawy”.

8 Prezentowane w tym zakresie stanowiska przedstawia M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 858 i n.

9 M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 859; tak też, w odniesieniu do pochodnego i pierwotnego nabycia własności, E. Gniewek [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 3, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2020, s. 262–263.

10 Wyjątkami są przypadki nabycia od nieuprawnionego – zob. art. 169 i 1028 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.; dalej k.c.), a także art. 5 i n. ustawy z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204; dalej u.k.w.h.).

11 M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 859.

12 Błędne jest więc przeciwnie stanowisko WSA w Poznaniu przyjęte w wyroku z 23.10.2019 r., IV SA/Po 416/19.

13 Odmienne, nietrafnie, E. Gniewek [w:] *System...*, s. 265, który stwierdza, że „bez wątpienia z pierwotnym nabyciem własności mamy do czynienia we wszystkich przypadkach nabycia z mocy samego prawa”.

albo uznanego za wykreślony z KRS) oraz z prawa tej innej osoby. Co więcej, chodzi tu o nabycie pochodne w czystej postaci, nabycie to jest możliwe bowiem tylko wówczas, gdy prawo to istniało u poprzednika prawnego i mu przysługiwało, choć akurat ta cecha nie przesądza o nabyciu pochodnym.

Wyjaśniając istotę nabycia pochodnego, zwraca się w doktrynie uwagę, że co prawda „wywodzenie” prawa od innej osoby nie jest terminem prawnym, ale najlepiej oddaje istotę nabycia pochodnego, na którą składają się dwa elementy, tj. z jednej strony uzależnienie nabycia od woli zbywcy, a z drugiej – wynikające z sytuacji prawnej zbywcy merytoryczne uzasadnienie nabycia¹⁴. W odniesieniu do pierwszego z tych elementów wyjaśnia się, że nabycie pochodne jest zależne od woli zbywcy, a w każdym razie dokonuje się za jego przyzwoleniem (jak w przypadku dziedziczenia ustawowego); tym samym, „jak się wydaje, nabycie pochodne nie jest możliwe wbrew woli zbywcy”¹⁵. W świetle tego stanowiska można mieć wątpliwość, czy kryterium to jest spełnione w razie nabycia przez Skarb Państwa mienia na podstawie art. 25e ust. 1 u.KRS oraz art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS, a więc czy postawiona wyżej teza o pochodnym charakterze tego nabycia jest trafna. Otóż wydaje się, że mimo wszystko tak właśnie jest. Nie jest przekonujące twierdzenie, jakoby nabycie pochodne nie było możliwe wbrew woli zbywcy oraz że zależy ono chociażby od przyzwolenia zbywcy. Jeśli spadkodawca sporządza testament, powołując w nim do spadku określone osoby, a po jego śmierci okazuje się, że testament ten nie wywoła skutków i dojdzie do dziedziczenia ustawowego, to trudno jest przyjmować, iż takie nabycie nie następuje wbrew woli spadkodawcy. Testament może nie wywołać skutków zamierzonych przez spadkodawcę w wielu różnych przypadkach, np. z tego powodu, że jedyny spadkobierca testamentowy nie dożyje otwarcia spadku, o czym spadkodawca nie dowie się do chwili śmierci, albo z tego powodu, że jedyny spadkobierca testamentowy odrzuci spadek – w tych i innych sytuacjach dochodzi do dziedziczenia ustawowego mimo wyraźnej odmiennej woli spadkodawcy. Nie ulega zaś najmniejszej wątpliwości, że w opisanych sytuacjach nadal mamy do czynienia z nabyciem pochodnym (sukcesją). Nie można więc uznać za w pełni trafne spostrzeżenia, że nabycie pochodne nie jest możliwe wbrew woli zbywcy.

Nietrafności stwierdzenia, że istotę nabycia pochodnego stanowi uzależnienie od woli zbywcy, dowodzi też inny przykład. Aczkolwiek teza ta nie była jednolicie przyjmowana w doktrynie i orzecznictwie, to jednak dominuje pogląd zakładający, że w razie nabycia prawa od nieuprawnionego (art. 169 i 1028 k.c., art. 5 u.k.w.h.) dochodzi do nabycia pochodnego, a nie pierwotnego¹⁶ (i stanowisko

to trzeba uznać za trafne). W razie spełnienia przesłanek ustawowych nabycia prawa od nieuprawnionego poprzednikiem prawnym nabywcy nie jest jednak nieuprawniony podmiot dokonujący rozporządzenia, lecz rzeczywisty uprawniony, chociaż to nie on dokonuje czynności prawnej z nabywcą¹⁷. W przypadkach uregulowanych w art. 169 k.c. i art. 5 u.k.w.h. (a także art. 1028 k.c.) nieuprawniony dokonuje rozporządzenia cudzą rzeczą, sam nie będąc jej właścicielem. Nie sposób więc nieuprawnionego uznawać za poprzednika prawnego nabywcy, skoro nigdy nie przysługiwało mu prawo, którym rozporządzał¹⁸. Jednocześnie dla nabycia prawa na tej podstawie decydująca jest postawa nabywcy, nie zaś podmiotu dokonującego rozporządzenia czy też rzeczywistego dotychczasowego właściciela rzeczy. W chwili dokonywania tego rozporządzenia rzeczywisty właściciel z reguły nie wie o rozporządzeniu, na którego podstawie traci własność na rzecz nabywcy działającego w dobrej wierze – dowiaduje się o nim dużo później, jeśli w ogóle. Można też śmiało stwierdzić, że do takiego rozporządzenia dochodzi wbrew woli rzeczywistego dotychczasowego właściciela. Wciąż mamy jednak do czynienia z nabyciem pochodnym.

Do nabycia na podstawie przepisów art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25e ust. 1 u.KRS w pełni znajduje zastosowanie zasada, że Skarb Państwa nabędzie dane prawo tylko wówczas, gdy przysługiwało ono jego poprzednikowi prawnemu. Skarb Państwa nabywa z mocy prawa tylko te składniki majątkowe, które przysługiwały podmiotowi wykreślonymu z KRS, i nabywa je właśnie dlatego, że przysługiwały one temu podmiotowi. Od zasady tej nie zachodzą wyjątki.

Z uzasadnienia projektu nowelizacji z 28.11.2014 r. wynika, że celem projektodawcy było właśnie uczynienie Skarbu Państwa następcą prawnym podmiotów wykreślonych/uznanych za wykreślone z KRS („projekt zakłada następstwo prawne Skarbu Państwa”¹⁹), co także przema-

E. Gniewek, *Księgi wieczyste. Art. 1–58² KWU. Art. 626¹–626¹³ KPC. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis, art. 5 u.k.w.h., nb 171; T. Czech, *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 78; E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 169 k.c., nb 14. Odmiennie zob. J. Górecki, *Przeniesienie własności rzeczy ruchomej*, Wrocław 1950, s. 87; K. Piasecki, *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Bydgoszcz 1996, s. 23; P. Borkowski, J. Trześniowski-Kwiecień, *Wpisy do ksiąg wieczystych*, Warszawa 2008, s. 22; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 172–173; J. Kuropatwiński, *Księgi wieczyste. Komentarz do art. 1–58² u.k.w.h. oraz art. 626¹–626¹³ k.p.c.*, t. 1, *Komentarz do art. 1–10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Bydgoszcz-Płońsk 2013, s. 219–220. W odniesieniu do art. 169 k.c. stanowisko o pierwotnym charakterze nabycia przyjął także Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 2.08.1994 r., III CZP 94/94 (OSNC 1995/1, poz. 9), uzasadniając ten pogląd stwierdzeniem, że nabycie ma charakter pierwotny, gdy jest niezależne od jakiegokolwiek istniejącego prawa podmiotowego. Orzeczenie to trafnie skrytykowała E. Skowrońska (*Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 1994 r., III CZP 94/94*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1995/5, poz. 101).

17 Tak trafnie A. Szpunar, *O pierwotnym...*, s. 117; M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 867.

18 Jedną z prezentowanych w literaturze teorii wyjaśniających sytuację prawną nieuprawnionego dokonującego rozporządzenia jest teoria legitymacji, zgodnie z którą nieuprawniony zbywca, niezależnie od stosunków materialnoprawnych, jest legitymowany do zbycia rzeczy/prawa, a legitymizuje go do tego posiadanie (w przypadku nabycia na podstawie art. 169 k.c.), wpis w księdze wieczystej (art. 5 u.k.w.h.) czy też postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku lub akt poświadczenia dziedziczenia (art. 1028 k.c.). Zob. szerzej M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 865–866; A. Szpunar, *Nabycie...*, s. 41–42.

19 Sejm VII kadencji, druk sejm. nr 2816, s. 21 uzasadnienia; zob. też s. 17 uzasadnienia.

14 M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 859.

15 M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, s. 859.

16 Tak np. J. Ignatowicz, J. Wasilkowski [w:] *System prawa cywilnego*, red. W. Czachórski, t. 2, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977, s. 923; A. Gola, *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Warszawa 1982, s. 71; A. Szpunar, *O pierwotnym...*, s. 117 i n.; A. Szpunar, *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Kraków 1998, s. 43; R. Chorabik, *Dobra wiara jako przesłanka nabycia rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006/1, s. 166; J. Sysiak, *Rękopisy wiary publicznej ksiąg wieczystych*, „Rejent” 1994/12, s. 102; B. Jelonek-Jarco, *Rękopisy wiary publicznej ksiąg wieczystych*, Warszawa 2011, s. 516–519; E. Gniewek [w:] *System...*, s. 514–515, 582–583;

wia za pochodnym, a nie pierwotnym nabyciem mienia przez Skarb Państwa, gdyż nabycie pierwotne nie prowadzi do następstwa prawnego²⁰.

3. Nabycie mienia na podstawie art. 9 ust. 2b p.w.u.KRS i art. 25e ust. 1 u.KRS a nacjonalizacja i wywłaszczenie

Nabycia mienia przez Skarb Państwa na podstawie art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25e ust. 1 u.KRS nie można porównywać do takich przypadków nabycia pierwotnego, jak nacjonalizacja czy wywłaszczenie. Przede wszystkim cel nacjonalizacji i wywłaszczenia jest całkowicie inny niż cel regulacji zawartych w art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS i art. 25e ust. 1 u.KRS. Nacjonalizacja następuje z przyczyn ustrojowych, ma na celu osiągnięcie określonych celów politycznych w odniesieniu do struktury własności i polega na pozbawieniu przez państwo własności prywatnej w sposób systemowy, na podstawie aktów generalnych i abstrakcyjnych. Wywłaszczenie następuje z przyczyny skonkretyzowanej i nie chodzi w nim o przekształcenia ustrojowe, chociaż nastąpić może jedynie dla osiągnięcia celu publicznego (zob. art. 21 ust. 2 Konstytucji RP²¹). Jak wyjaśnił Trybunał Konstytucyjny: „wywłaszczenie jest wyjątkową, szczególną formą ingerencji w sferę własności, dopuszczalną w wypadkach, gdy w grę wchodzi cel publiczny. Łączy się ono z ograniczeniem bądź odjęciem w całości prawa własności w drodze aktu indywidualnego, dotyczącego konkretnej nieruchomości, na rzecz konkretnego podmiotu. [...] wywłaszczenie powinno być stosowane tylko w sytuacjach koniecznych, uzasadnionych celami publicznymi, których nie można zrealizować za pomocą innych środków prawnych. Cel (interes) publiczny winien być przy tym rozumiany wyłącznie jako dobro ogółu, czyli całego społeczeństwa lub społeczności regionalnej”²².

Nie powinno ulegać wątpliwości, że całkowicie odmienne racje legły u podstaw rozwiązań przyjętych

w art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25e u.KRS. W uzasadnieniu projektu nowelizacji z 28.11.2014 r. projektodawca wyjaśnił, że nieodpłatne nabycie przez Skarb Państwa mienia podmiotów nieprzerejestrowanych do KRS i wykreślonych z niego „zapobiega powstaniu trudnej do zaakceptowania sytuacji, w której mienie należące do podmiotów, które utracą zdolność prawną, stałoby się wskutek tego mieniem niczym”²³. Obie te regulacje miały zatem w założeniu przeciwdziałać problemom, jakie wcześniej powstawały w praktyce w przypadkach, gdy przestawał istnieć podmiot, któremu przysługiwały prawa do określonych składników majątkowych. Celem omawianych przepisów było wypełnienie swego rodzaju luki prawnej, jaka powstawała w przypadkach utraty bytu prawnego przez podmioty posiadające mienie, ale nieposiadające następcy prawnego²⁴. Projektodawca przyjął, że najlepszym rozwiązaniem będzie przejście takiego mienia na własność Skarbu Państwa, dzięki czemu nie powstanie problem „mienia niczyjego”²⁵. Regulacje te nie miały jednak na celu ani dokonywania przekształceń ustrojowych, ani pozyskiwania przez Skarb Państwa mienia potrzebnego do zrealizowania celów publicznych²⁶. Biorąc pod uwagę, że z mienia przejętego po podmiotach wykreślonych i uznanych za wykreślone z KRS Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność wobec niezaspokojonych wierzycieli tych podmiotów, można wręcz stwierdzić, że ustawodawca zdecydował się na przyjęcie rozwiązania, w którym to Skarb Państwa przejmuje na siebie ciężar zarządzania mieniem pozostałym po wykreślonych podmiotach i zaspokojenia z niego wierzycieli tych podmiotów. To Skarb Państwa ma być pozywany przez tych wierzycieli i wobec niego ma być prowadzona egzekucja. Poza korzyściami, jakie Skarbowi Państwa przynosi to rozwiązanie, jest bowiem jeszcze sfera uczestnictwa w postępowaniach dotyczących tego mienia, wszczynanych przede wszystkim przez niezaspokojonych wierzycieli nieistniejących już podmiotów (zob. art. 9 ust. 2c–2f p.w.u.KRS oraz art. 25e ust. 3–7 u.KRS).

23 Uzasadnienie..., s. 17. Ta część uzasadnienia projektu odnosi się do art. 9 p.w.u.KRS.

24 Problem taki nie powstaje w przypadku osób fizycznych, gdyż one zawsze mają następcę prawnego, choćby miał nim być Skarb Państwa jako spadkobierca konieczny (zob. art. 935 zd. 2 k.c.).

25 Kwestia tzw. majątku polikwidacyjnego podmiotów wykreślonych z KRS wydawała się nierozwiązywalna w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie nowelizacji z 28.11.2014 r. Każde z rozwiązań proponowanych wówczas *de lege lata* miało wyraźne mankamenty, a podstawowym z nich był właśnie brak oparcia w przepisach obowiązującego prawa. Dyskusji tej poświęconych jest wiele opracowań doktrynalnych (zamiast wielu zob. Ł. Węgrzynowski, *Skutki prawne wykreślenia spółki kapitałowej z rejestru przedsiębiorców*, cz. 1, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014/7, s. 25–31 oraz Ł. Węgrzynowski, *Charakterystyka praw i obowiązków spółki kapitałowej po jej wykreśleniu z rejestru przedsiębiorców*, cz. 2, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014/8, s. 8–13, a także literaturę przywołaną w tych opracowaniach). Sąd Najwyższy przyjął ostatecznie, że jeśli po wykreśleniu z rejestru spółki z o.o. okaże się, iż pozostała po niej część majątku nieobjęta likwidacją, dopuszczalne jest ustanowienie likwidatora w celu dokończenia likwidacji (uchwała SN z 24.01.2007 r., III CZP 143/06, OSNC 2007/11, poz. 166). Widoczne jest dążenie Sądu Najwyższego do wypracowania rozwiązania, które pozwoli w pierwszej kolejności zabezpieczyć interesy niezaspokojonych wierzycieli podmiotów wykreślonych z KRS. Konstrukcja przyjęta przez Sąd Najwyższy spotkała się z rozbieżnymi ocenami doktryny, wśród których dominowały głosy krytyczne (zob. głosę aprobującą T. Kurnickiego, „Prawo Spółek” 2007/9, s. 54–58, głosy krytyczne: J. Grykiela, „Glosa” 2011/2, s. 17–21 oraz A. Wowerki, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2008/3, s. 57–66, a także głosy częściowo krytyczne: S. Babiara, „Prawo Spółek” 2010/3, s. 52–58, A. Koniewicz, „Glosa” 2010/4, s. 40–46, A. Jakubeckiego, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2008/7, poz. 74 oraz G. Bartkowiaka i A. Januchowskiego, „Prawo Bankowe” 2008/4, s. 30–34). Interwencja ustawodawcy wydawała się więc nieodzowna.

26 Przeciwno utożsamianiu regulacji z art. 9 ust. 2b p.w.u.KRS z wywłaszczeniem opowiedział się też Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 11.12.2019 r., P 13/18.

20 Pochodny charakter nabycia mienia przez Skarb Państwa na podstawie art. 9 ust. 2b p.w.u.KRS przyjął także Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 11.12.2019 r., P 13/18, OTK-A 2019, poz. 68, w którym określili Skarb Państwa następcą prawnym podmiotów uznanych za wykreślone z KRS.

21 Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

22 Wyrok TK z 9.12.2008 r., K 61/07, OTK-A 2008/10, poz. 174. Por. jednak wyrok TK z 14.03.2000 r., P 5/99 (OTK 2000/2, poz. 60), w którym za przykład wywłaszczenia w rozumieniu art. 21 ust. 2 Konstytucji Trybunał uznał przejście *ex lege* na własność Skarbu Państwa i gmin nieruchomości zajętych pod drogi publiczne na podstawie art. 73 ust. 1 ustawy z 13.10.1998 r. – Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872 ze zm.), mimo że nie nastąpiło to w drodze aktu indywidualnego, lecz z mocy ustawy. Trybunał stwierdził w tym wyroku, że „pojęcie «wywłaszczenie», zawarte w art. 21 ust. 2 konstytucji winno być rozumiane szeroko, a mianowicie jako «wszelkie pozbawienie własności [...] bez względu na formę» (por. B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1999, s. 196). Ujęcie konstytucyjne wychodzi więc swoim zakresem poza ramy wyznaczone konstrukcją ukształtowaną na gruncie przepisów ustawy o gospodarce nieruchomościami [...]”.

Na Skarb Państwa została zatem nałożona również rola swego rodzaju administratora przejętego mienia, który prowadzi sprawy dotyczące zaspokojenia ewentualnych niezaspokojonych wierzycieli wykreślonych podmiotów. W stanie prawnym funkcjonującym przed wejściem w życie art. 9 ust. 2a–2g p.w.u.KRS oraz art. 25e u.KRS widoczna była bowiem prawna i praktyczna potrzeba powołania podmiotu, który właśnie takie czynności mógłby wykonywać w odniesieniu do mienia podmiotu wykreślonego z KRS.

Z potrzeby tej zrodziło się rozwiązanie przyjęte przez Sąd Najwyższy przed wprowadzeniem przepisów art. 9 ust. 2a–2g p.w.u.KRS oraz art. 25e u.KRS, przewidujące ustanawianie likwidatora w celu dokończenia likwidacji w razie ujawnienia się nieobjętego likwidacją mienia spółki kapitałowej po jej wykreśleniu z KRS²⁷. Jak zatem widać, regulacjom zawartym w art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25a ust. 1 u.KRS daleko do celów, które przyświecają wywłaszczeniu, a tym bardziej nacjonalizacji.

4. Podsumowanie

Kształt przepisów dotyczących nabycia przez Skarb Państwa mienia po podmiotach wykreślonych i uznanych za wykreślone z KRS, a także wyjaśnione wyżej założenia i cele tych regulacji potwierdzają zasadność stwierdzenia, że w przypadkach określonych w art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25a ust. 1 u.KRS Skarb Państwa wywodzi swoje prawa do mienia właśnie od tych podmiotów i nabywa to mienie tylko dlatego, że przysługiwało ono tym podmiotom w chwili ich wykreślenia z KRS (w chwili, z którą zostały uznane za wykreślone z KRS). Nie mamy tu zatem do czynienia z nabyciem pierwotnym, lecz pochodnym (czyli sukcesją). Jak się wydaje, stanowisko w tej kwestii zajął sam projektodawca, ponieważ w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej instytucję nieodpłatnego nabycia przez Skarb Państwa mienia podmiotów wykreślonych z KRS wspominał o tym, że Skarb Państwa będzie „następcą podmiotu, który utracił byt prawny”²⁸.

Przesądzenie o pochodnym charakterze nabycia przez Skarb Państwa mienia po podmiotach wykreślonych i uznanych za wykreślone z KRS nie wyczerpuje jeszcze oczywiście wszystkich problematycznych zagadnień związanych z tym nabyciem, lecz stanowi dopiero punkt wyjścia do dalszej analizy bardziej szczegółowych zagadnień, takich jak rodzaj sukcesji, z którą mamy do czynienia na gruncie art. 9 ust. 2b zd. 1 p.w.u.KRS oraz art. 25a ust. 1 u.KRS (a więc czy jest to sukcesja uniwersalna, czy singularna), a także losy obciążeń składników mienia nabytego przez Skarb Państwa w tym trybie. Kwestie te wymagają jednak odrębnego pogłębianego opracowania.

²⁷ Zob. uchwałę SN z 24.01.2007 r., III CZP 143/06.

²⁸ Uzasadnienie..., s. 17. Ta część uzasadnienia projektu odnosi się do art. 9 p.w.u.KRS.

Abstract

dr Julita Zawadzka

The author is an assistant professor at the Department of Civil Law, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Krakow, Poland (ORCID: 0000-0002-9255-7468).

Legal Nature of Acquisition by the State Treasury of Assets of Entities Struck off or Deemed to Have Been Struck off the National Court Register

Keywords: National Court Register (NCR), striking an entity off the NCR, succession, post-liquidation assets

The issue what happens with assets left by the entities struck off the National Court Register (NCR) or considered to have been struck off the NCR remained for years an unsolvable problem, which the practice failed to deal with. The legislator decided to address these difficulties by introducing legal regulations providing for the acquisition of such assets by the operation of law by the State Treasury (Article 9(2b) first sentence of the Provisions Introducing the Act on the NCR and Article 25a(1) of the Act on the NCR). It soon became apparent, however, that these provisions raised further doubts relating to even the most basic issues, including whether the acquisition of assets by the State Treasury under the new regulations was secondary or primary in nature. The study presents arguments against the primary nature of this acquisition and explains that this is a case of legal succession. It also explains the purpose of the new regulations, which purpose also provides arguments against the primary nature of such acquisition. The assumption that the State Treasury acquires the so-called post-liquidation assets by way of legal succession constitutes the basis for the analysis of further detailed issues related to this legal succession.

Bibliografia / References

- Babiarz S., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Prawo Spółek” 2010/3.
 Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1999.
 Bartkowiak G., Januchowski A., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Prawo Bankowe” 2008/4.
 Borkowski P., Trzeźniewski-Kwiecień J., *Wpisy do ksiąg wieczystych*, Warszawa 2008.
 Chorabik R., *Dobra wiara jako przesłanka nabycia rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006/1.
 Czech T., *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2014.
 Gniewek E., *Księgi wieczyste. Art. 1–58² KWU. Art. 626¹–626¹³ KPC. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis.
 Gniewek E. [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 3, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2020.
 Gola A., *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Warszawa 1982.
 Górecki J., *Przeniesienie własności rzeczy ruchomej*, Wrocław 1950.

- Grykiel J., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Glosa” 2011/2.
- Ignatowicz J., Wasilkowski J. [w:] *System prawa cywilnego*, red. W. Czachórski, t. 2, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977.
- Jakubecki A., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Glosa” 2010/4.
- Jelonek-Jarco B., *Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych*, Warszawa 2011.
- Koniewicz A., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Glosa” 2010/4.
- Kurnicki T., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Prawo Spółek” 2007/9.
- Kuropatwiński J., *Księgi wieczyste. Komentarz do art. 1–58² u.k.w.h. oraz art. 626¹–626¹³ k.p.c.*, t. 1, *Komentarz do art. 1–10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Bydgoszcz–Płońsk 2013.
- Piasecki K., *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Bydgoszcz 1996.
- Pyziak-Szafnicka M. [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012.
- Skowrońska E., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 1994 r., III CZP 94/94*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1995/5, poz. 101.
- Skowrońska-Bocian E., Warciński M. [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis.
- Sysiak J., *Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych*, „Rejent” 1994/12.
- Szczurowski T. [w:] *Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2021.
- Szpunar A., *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Kraków 1998.
- Szpunar A., *O pierwotnym i pochodnym nabyciu prawa podmiotowego*, „Rejent” 1999/8.
- Wasilkowski J., *Prawo własności w PRL. Zarys wykładu*, Warszawa 1969.
- Węgrzynowski Ł., *Charakterystyka praw i obowiązków spółki kapitałowej po jej wykreśleniu z rejestru przedsiębiorców*, cz. 2, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014/8.
- Węgrzynowski Ł., *Skutki prawne wykreślenia spółki kapitałowej z rejestru przedsiębiorców*, cz. 1, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014/7.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2018.
- Wowerka A., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2008/3.

